

HELENA VERHELLE^A

Zicht op zedendelinquenten. Achtergronden, risicotaxatie en behandeling

W. SMID, W. CANTON, D. VAN BEEK EN L. GIJS (2020). *Zicht op zedendelinquenten. Achtergronden, risicotaxatie en behandeling*. Boom Uitgevers, 268 p.



Panopticon, 41 (5), 496-500
© 2020 Maklu | ISSN 0771-1409 | September 2020

- ^a Onderzoeker, Expertisecel Forensische Psychologie, Toegepaste Psychologie, Thomas More, Antwerpen (corresp.: helenaverhelle@thomasmore.be)

Zicht op zedendelinquenten. Achtergronden, risicotaxatie en behandeling is een boek dat een maatschappelijk probleem aanstipt dat zowat dagelijks in de actualiteit staat. Niet alleen bij zeer extreme seksuele delicten, zoals de verkrachting en moord op Julie Van Espen, maar ook bij andere zedenzaken komen steeds weer dezelfde vragen terug: 'Waarom plegen mensen zedendelicten?', 'Wie zijn de daders en wie zijn de slachtoffers?' en 'Kan behandeling het risico van herhaling verminderen?'. Deze vragen staan centraal in dit boek en de auteurs Wineke SMID, Wim CANTON, Daan VAN BEEK en Luk GIJS willen in deze uiteenzetting antwoorden bieden op deze vragen.

Het boek is onderverdeeld in tien hoofdstukken waarin de voornaamste topics omtrent zedendelinquentie aan bod komen, waaronder het historisch perspectief, prevalentiecijfers van seksueel delictgedrag, persoonskenmerken van daders en slachtoffers, dadertypologieën, risicotaxatie, enzoverder. Doorheen deze review sta ik telkens kort even stil bij elk hoofdstuk.

Het eerste hoofdstuk *Historie en definities* start met de definitie van 'seksueel geweld' volgens de Wereldgezondheidsorganisatie. Het centrale concept toestemming of ook wel *consent* genoemd, wordt uitgebreid belicht, net als de daaraan gekoppelde *age of consent* (leeftijd van seksuele meerderjarigheid) die in Europa varieert tussen 14 en 18 jaar. CANTON stelt het concept 'toestemming' kritisch in vraag, namelijk of er wel consensus is over dit begrip. Het kan namelijk op verschillende manieren ingevuld worden. De wetgever stelt dat als er geen sprake is van *consent*, er sprake is van strafbaar seksueel gedrag. Strafbaar seksueel gedrag is dan ook de definitie van het concept 'zedendelict' die dit boek hanteert (p. 21).

Een ander concept dat meermaals belicht wordt doorheen de verschillende hoofdstukken zijn internetgerelateerde delicten. Deze recentere vorm van zedendelicten brengt nieuwe ontwikkelingen en uitdagingen met zich mee. Zo zijn er met de komst van het internet

nieuwe vormen van zedendelicten ontstaan zoals *internet facilitated rape*¹, *grooming*, *online offending*², enzoverder. Deze nieuwe vormen worden gepleegd door een nieuwe groep zedendelinquenten, de zogenaamde *online offenders*. Deze groep plegers vertonen minder antisociale kenmerken en zijn seksueel meer gepreoccupeerd, aldus CANTON. Tot slot eindigt dit hoofdstuk met Nederlandse wetsartikelen van strafbare seksuele gedragingen. De auteurs vermelden dat het boek geschreven is voor Nederlands publiek, waardoor men het onderdeel rond wetgeving specifiek vanuit de Nederlandse wetgeving kadert. Dit is belangrijk om op te merken voor Vlaamse lezers van het boek aangezien dat de Nederlandse wetsartikelen verschillen van die in het Belgische Strafwetboek. Één van de artikelen is *grooming* (artikel 248e), online afspraken maken voor een *offline* seksuele ontmoeting met iemand onder de leeftijd van 16 jaar. In het Belgische strafrecht wordt dit gelijkaardig omschreven (artikel 377quater). De straf daarentegen ligt in België (maximum 5 jaar) wel hoger dan die van Nederland (maximum 2 jaar). Het is positief dat dit opgenomen is als een strafbaar feit, maar desondanks kan *grooming* ruimer gezien worden dan enkel 'online contact leggen'. *Grooming* is tot op heden nog een vrij onderbestudeerd concept. *Grooming* wordt door een pleger bewust ingezet om een slachtoffer te isoleren en diens omgeving voor te bereiden op het toekomstig misbruik. Dit uit zich niet enkel in online gedragingen maar ook in offline gedragingen (CRAVEN et al., 2006). Wanneer men het gedrag van een pleger in kaart wil brengen, is dit iets dat men in het achterhoofd zou moeten houden.

Seksueel delictgedrag is een maatschappelijk probleem en dit wordt door GUIS duidelijk omschreven in hoofdstuk 2, *Prevalenties*. Het wordt meteen duidelijk dat het niet eenvoudig is om accurate prevalentiecijfers weer te geven en te vergelijken, door de verschillende definities, vraagstellingen, onderzoeksmethodes, enzoverder. Wél kan duidelijk gesteld worden dat er meer slachtoffers zijn van seksueel delictgedrag dan effectieve veroordelingen van seksueel delictgedrag. Ongeveer de helft van de vrouwen zijn ooit slachtoffer geweest van seksueel delictgedrag en ongeveer 13% van alle kinderen wereldwijd worden getroffen door seksueel misbruik (p. 53). Bovendien nemen bepaalde vormen van online seksueel delictgedrag ook steeds meer toe zoals *sexting*³, aanmaak, verspreiding en bezit van *Child Sexual Abuse Material* (CSAM; vaak kinderporno genoemd) en wraakporno bijvoorbeeld. Het is ontmoedigend om te lezen dat slechts een klein deel van de slachtoffers de feiten durft melden bij de politie. Terecht stelt GUIS zich ook de vraag of de huidige wetgeving vervolging van seksueel delictgedrag voldoende mogelijk maakt.

Hoofdstuk 3 – *Daders en slachtoffers* – start met zeer bekende cases, namelijk Dutroux (België) en Weinstein (Verenigde Staten van Amerika), welke zeer verschillende cases zijn. De maatschappij heeft graag een eenduidig beeld van een dader, maar 'plegers van zedendelicten komen voor in alle soorten en maten: man, vrouw, jong, oud, arm, rijk, enzovoort' (p. 16). Dit kan verrassend zijn voor sommige onder ons. GUIS bespreekt verschillende factoren die aan de grondslag kunnen liggen van het plegen van seksueel delictgedrag. Ook hier benadrukt hij dat er grote verschillen zijn tussen daders, maar dat er voornamelijk gekeken wordt naar wat ze gemeenschappelijk hebben. De risicofactoren worden door GUIS toegelicht volgens het biopsychosociaal model in biologische (geslacht en leeftijd en neurobiologische

- 1 *Internet facilitated rape* is seksueel delictgedrag waarbij de pleger contact maakt via het internet, een afspraak maakt met het slachtoffer en het slachtoffer verkracht (p.27).
- 2 *Online offending* is delinquent gedrag waarbij de pleger contact legt met het slachtoffer (vaak onder een valse identiteit) en *online* delictgedrag pleegt zoals slachtoffers proberen te verleiden via de webcam om zich te onthouden of seksuele handelingen met zichzelf te verrichten (p.27).
- 3 *Sexting* is het verspreiden of delen van seksueel getinte foto's of berichten via het internet (DROUIN et al., 2015).

factoren), psychologische (seksuele variabelen, anti-sociale persoonlijkheidsstoornis, psychopathie, alcohol -en drugsproblemen, psychiatrische stoornissen, hechting, opvattingen en attitudes, en empathie) en sociale factoren (economische, sociologische en culturele processen). Uit al deze risicofactoren worden er twee sterk belicht, met name seksuele interesse of voorkeur voor kinderen of seks zonder instemming (1) en impulsieve en antisociale tendensen (2). Voornamelijk bij het plegen van verkrachting, ligt een antisociale persoonlijkheidsstoornis aan de grondslag. GUS omschrijft het als “hoe killer iemand is, en hoe meer de ander gezien wordt als een gebruiksvoorwerp, ongeacht wat die ander ervan vindt, en hoe meer iemand zichzelf superieur acht, des te groter de kans op seksueel delictgedrag wordt in de vorm van verkrachting” (p. 67). Tot slot benadrukt GUS dat vooral een combinatie van deze twee factoren het risico aanzienlijk zal verhogen, waarbij ook de link wordt gemaakt naar klinische diagnostiek en behandeling van daders. Er zijn tal van risicofactoren aanwezig waardoor daders enerzijds sterke gelijkenissen kunnen vertonen, maar tegelijkertijd ook sterk kunnen verschillen, wat meteen ook impliceert dat een behandeling van een dader geïndividualiseerd moet zijn.

In dit hoofdstuk ligt de focus niet alleen op daders, maar wordt ook gesproken over persoonskernmerken die de kans op slachtofferschap vergroten. Uiteraard dient dit met de nodige voorzichtigheid te gebeuren, zonder aan *victim blaming* te doen. Een belangrijke kanttekening is dat de risicofactoren die worden besproken echter niet impliceren dat een slachtoffer verantwoordelijk gesteld kan worden voor het gepleegd misdrijf. Een sterke voorspeller voor seksueel slachtofferschap is eerder slachtofferschap van seksueel delictgedrag. Daar waar daders voornamelijk mannen zijn, zijn slachtoffers meestal (jonge) vrouwen. Zoals in meerdere hoofdstukken van dit boek wordt ook specifiek ingegaan op online risicofactoren. Meisjes zouden een hoger risico vormen om slachtoffer te worden van online seksueel delictgedrag. Bovendien spelen ook contextvariabelen zoals sociale isolatie een rol.

Het boek blijft zijn logische volgorde hanteren. VAN BEEK bespreekt in het volgende hoofdstuk *Dadertypologieën*. Dadertypologieën pogen een antwoord te bieden op het probleem van de heterogeniteit van zedendelinquenten in het werkveld. Er is namelijk niet één type zedendelinquent. Typologieën gebruikt men om enerzijds verschillen in kaart te brengen, maar anderzijds ook om gelijkenissen duidelijk te maken. Het meest gemaakte onderscheid tot op de dag van vandaag is dat tussen verkrachters en kindermisbruikers. Desondanks dit onderscheid zijn er ook plegers die tot beide groepen behoren, de zogenaamde *crossovers*.

VAN BEEK bespreekt de typologie van verkrachters, kindermisbruikers en online plegers. Na elke bespreking van een typologie bespreekt VAN BEEK de praktische bruikbaarheid voor de behandeling van zedenplegers. Dit biedt mogelijk interessante handvaten voor de lezers van dit boek. Hij concludeert dat voornamelijk delictroutes en delictscenario's veel inzichten kunnen verwerven voor behandeling. Het is eveneens in de praktijk ook een veelgebruikte manier om tot een goede beschrijvende analyse te komen, dewelke aangevuld kan worden met informatie uit het juridische dossier, risicotaxatie, enzoverder. Het samenbrengen van deze stukken kan nuttige informatie opleveren bij het inschatten van het recidiverisico en het opstellen van het behandelplan.

Hoofdstuk 5 *Theoretische modellen* is van de hand van Wineke SMID. Er zijn verschillende theorieën over de redenen waarom mensen een zedendelict plegen, maar in de meeste gevallen ontbreekt een empirische onderbouwing. Helaas is er ook niet één theorie die een verklaring kan bieden op de vraag: ‘Waarom plegen mensen een zedendelict?’ Een belang-

rijke mythe die heerst in de maatschappij is dat zedendelinquenten meestal lijden aan een ernstige psychiatrische stoornis. Hier is geen evidentie voor, SMID wil deze mythe ontcrachten. Bovendien gaat bijna elke theorie uit van meerdere factoren die een rol spelen bij het tot stand komen van gedrag, ook wel de multi-factortheorieën genoemd. SMID bespreekt in dit hoofdstuk verschillende theorieën, maar besteedt het meeste aandacht aan het *incentive model* van seksuele motivatie (IMM) omdat ze hier perspectieven in ziet voor de behandeling in de toekomst. Het is een model dat andere modellen met elkaar verbindt en inzichten geeft over hoe seksueel delictgedrag zich verhoudt tot normatief seksueel gedrag en afwijkend seksueel gedrag.

In de volgende twee hoofdstukken worden *Risicotaxatie* en *Behandeling* besproken, twee concepten die nauw samenhangen. Risicotaxatie is een manier om te bepalen in welke mate iemand zal hervallen in zijn gedrag. Bovendien heeft risicotaxatie de laatste jaren grote vooruitgang geboekt wanneer je risicotaxatie voor online delictgedrag niet meerekent. Er zijn instrumenten ontwikkeld die leiden tot een betere voorspelling van het recidivegevaar, een concept waar, vooral bij zedendelinquenten, veel belang aan gehecht wordt in de maatschappij. Toch maakt SMID een belangrijke kanttekening, namelijk dat de meerderheid van zedendelinquenten niet hervallen in gewelddadig en/of seksueel delictgedrag. Ondertussen is risicotaxatie een noodzakelijk onderdeel geworden in de behandeling van Nederlandse zedendelinquenten. Dit is tegenstelling tot Vlaanderen, waar risicotaxatie minder ingebed is. Dit is voornamelijk omdat men onwetend is over het gebruik hiervan. Echter zouden veel professionals in de Vlaamse hulpverlening hier mee gebaat zijn (UZIEBLO et al., 2020).

Het hoofdstuk *Behandeling* bespreekt VAN BEEK voornamelijk vanuit wetenschappelijk oogpunt. Hij concludeert dat de behandelingen voor zedendelinquenten nog niet voldoende op punt staan, maar dat er de laatste jaren wel al grote stappen gezet zijn. Een behandeling is effectief, maar de resultaten zijn nog niet optimaal, aldus VAN BEEK (p. 152). Het hoofdstuk eindigt met een beslisboom die als leidraad kan dienen bij het opstellen van een behandel aanbod. Deze tool kan een handig instrument zijn voor de lezers die in de praktijk werken. Een kanttekening betreft dat bij dit hoofdstuk enkel de focus gelegd wordt op *What works / Risk-Need-Responsivity (RNR)* principes. Het lijkt een gemiste kans dat er geen tijd werd genomen om het *Good Lives Model (GLM)* op te nemen in dit hoofdstuk. Beide modellen hebben een specifieke invalshoek, dewelke erg verschillen van elkaar. Het RNR legt het accent erg op terugvalpreventie, terwijl het GLM aandacht besteedt aan welzijnsbevordering. Door het GLM mee op te nemen in dit boek, zou men de lezer meer een totaalbeeld kunnen bieden.

In hoofdstuk 8 bespreekt CANTON de Pro Justitia rapportage. Na een aangifte van een misdrijf kan het Openbaar Ministerie een gedragskundige aanstellen om een onderzoek te laten uitvoeren dat resulteert in een Pro Justitia rapportage. Dit rapport biedt antwoord op vragen zoals 'Is er sprake van een geestesstoornis? Zo ja, was dit ook het geval tijdens het plegen van de feiten?' Opnieuw neemt het boek hier uiteraard de Nederlandse context als uitgangspunt. CANTON pleit voor een meer wetenschappelijke aanpak van deze rapportage.

In het voorlaatste hoofdstuk *Casuïstiek* legt men de link met de voorgaande hoofdstukken zodat theorie en praktijk als het ware samensmelten. Het is verrijkend voor de lezer om op die manier een beeld te krijgen van drie uiteenlopende plegerprofielen.

Tot slot eindigt het boek met *Conclusies en aanbevelingen*. De toekomst staat voor een blijvende uitdaging, namelijk het voorkomen van seksueel delictgedrag. Het boek maakt duidelijk dat er al verschillende zaken zijn zoals eigenschappen van daders en slachtoffers,

theoretische modellen, enzoverder die bepaalde inzichten geven om seksueel delictgedrag te voorkomen. Maar op verschillende vlakken, zoals op wetenschappelijk vlak en het gebied van risicotaxatie, is er nog verdere optimalisatie nodig.

Wie op zoek is naar een toegankelijk werk over zedendelinquenten is zeker gebaat met dit boek. De auteurs geven zelf aan dat het boek niet enkel toegankelijk is voor professionelen, maar ook voor geïnteresseerden. Ze slagen erin om de Nederlandse en internationale stand van zaken op het vlak van onderzoek, wetgeving en behandeling in klare taal samen te vatten en uit te leggen zodat het boek laagdrempelig is en een breed doelpubliek kan dienen. De logische opbouw van het boek biedt structuur en zorgt voor antwoorden op de vragen die bij de start opgelijst werden, namelijk: ‘Waarom plegen mensen zedendelicten?’, ‘Wie zijn de daders en wie zijn de slachtoffers?’ en ‘Kan behandeling het risico van herhaling verminderen?’ Voor lezers die niet in aanraking komen met deze doelgroep, kan dit boek, en zeker ook de beschreven casussen, een verrijking zijn. De kennis over zedendelinquenten in de maatschappij is veelal beperkt. Het maatschappelijk debat wordt dan ook nog te vaak gevoerd op basis van vooroordelen of veralgemeningen, steekvlampolitiek en gebrek aan kennis en nuance. Deze vooroordelen leven lang niet alleen bij leken, maar ook bij professionals in de zorg, beleid en politiek. Echter zijn sommige onderdelen van het boek niet toepasbaar voor het Vlaamse publiek zoals de wetgevende kaders. Thema’s zoals preventie en beleid, het hulpverleningslandschap en de behandeling in de praktijk komen ook niet of weinig aan bod in dit boek. Preventie en beleid is bovendien een belangrijk onderdeel om seksueel delictgedrag te voorkomen, maar het boek gaat meer uit van het voorkomen van *herhaald* seksueel delictgedrag. Voorts spelen preventie en beleid ook een belangrijke rol bij het meer bespreekbaar maken van dit onderwerp. Het in kaart brengen van het hulpverleningslandschap had voor de lezer een extra troef kunnen zijn, namelijk welke mogelijkheden bestaan er specifiek zowel op ambulante als residentiële niveau. In het hoofdstuk *Behandeling* reikt men wel een beslisboom aan en kadert men kort bepaalde behandelmogelijkheden, maar door dit dieper uit te spitten had de lezer een beter beeld kunnen krijgen over de verschillende behandelmogelijkheden. Besluitend draagt het boek op een goede manier bij aan de kijk op dit toch wel vaak moeilijk besproken onderwerp.

REFERENTIES

- CRAVEN, S., BROWN, S., & GILCHRIST, E. (2006). Sexual grooming of children: Review of literature and theoretical considerations. *Journal of Sexual Aggression, 12*(3), 287-299. <https://doi.org/10.1080/13552600601069414>
- DROUIN, M., ROSS, J., & TOBIN, E. (2015). Sexting: a new digital vehicle for intimate partner aggression? *Computer in human behavior, 50*, 197-204. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.04.001>
- UZIEBLO, K., DE BEUF, T., & SMID, W. (2020). *Hoe kunnen we voorspellen of daders van seksueel geweld hervallen?* Sociaal.net. <https://sociaal.net/achtergrond/hoe-kunnen-we-voorspellen-of-daders-van-seksueel-geweld-hervallen/>